

ضرورت تضمین تکثر رسانه‌ای در عصر دیجیتال (و وظایف مثبت دولت‌ها در این زمینه)

دکتر رویا معتمد نژاد^۱

تاریخ دریافت: ۹۷/۵/۱

تاریخ پذیرش: ۹۷/۹/۲۰

چکیده:

تکثر رسانه‌ای از ضروریات دموکراسی است. تضمین آن باعث می‌شود تا، شرایط مناسب برای انتشار افکار و اطلاعات طیف وسیعی از رسانه‌ها، افزایش حق انتخاب شهروندان و دسترسی آنها به اطلاعات متنوع‌تر و به طور کلی آزادی بیان به صورت واقعی‌تر محقق گردد. در این مقاله تلاش شده تا ضمن بررسی ابعاد گوناگون تکثر رسانه‌ای، این موضوع در پنج محور مورد بحث و بررسی قرار گیرد. این محورها عبارتند از:

۱. ویژگی‌های فضای مطلوب کثرت‌گرای رسانه‌ای
۲. اهمیت تکثر‌گرایی
۳. تلاش‌های داخلی و بین‌المللی در این حوزه
۴. عوامل تهدیدزا برای تکثر رسانه‌ای
۵. دولت و مسئولیت ایجاد فضای مطلوب برای تکثر.

^۱ دانشیار حقوق دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

تکثر رسانه‌ای که از ضروریات دموکراسی است، شرایطی را فراهم می‌آورد تا طیف وسیع تری از رسانه‌ها قادر به پخش اطلاعات، اخبار، عقاید و غیره شوند و در نتیجه آن، حق انتخاب برای شهروندان گسترش یابد و اطلاعات متنوع تری در دسترس آنها قرار گیرد. به بیان دیگر، تکثر رسانه‌ای موجب می‌شود آزادی بیان از یک سو، حق مطلع شدن مردم از سوی دیگر، به صورت ملموس تری محقق گردد. حال اگر موانعی سد راه آن شود، در نهایت دسترسی مردم به اطلاعات بی طرف و انتقادی با اختلال مواجه شود.

گرچه تکثر رسانه‌ای کم و بیش همواره با مانع رو به رو بوده، اما آن چه قابل تامل است تهدیدهایی از نوع جدید در ابعاد گسترده تر است که توجه را به خود جلب و نگرانی کشورها و جامعه بین المللی را موجب شده است. البته در این مورد می‌توان کشورها را به سه گروه دسته بندی کرد: اولین گروه شامل کشورهایی است که از دیرباز تجربه دموکراسی و تکثر را داشته و دارند، بعدها کشورهای دیگری نیز از آنها الگو برداری کرده و راه آنها را ادامه داده و می‌دهند. دومین گروه شامل آن دسته از کشورهایی است که مسیر گذار به دموکراسی را طی می‌کنند. در گروه آخر کشورهایی قرار دارند که هنوز مسیر یاد شده را پیش نگرفته اند.

در این مقاله حول پنج محور به موضوع تکثر رسانه‌ای پرداخته می‌شود:

۱. ویژگی‌های فضای مطلوب کثرت گرای رسانه‌ای
۲. اهمیت تکثر گرایی
۳. تلاش‌های داخلی و بین المللی در این حوزه
۴. عوامل تهدیدزا برای تکثر رسانه‌ای
۵. دولت و مسئولیت ایجاد فضای مطلوب برای تکثر.

الف) ویژگی‌های فضای مطلوب کثرت گرای رسانه‌ای

۲ - به صورت خاص انگلستان، فرانسه و آمریکا

۳ - از جمله بسیاری از دیگر کشورهای اروپایی

۴ - مانند تونس

فضای مطلوب کثرت گرا از جمله دارای خصوصیات زیر است: در برگیرنده رسانه‌های متعدد و متنوع بوده، مانع از این می‌شود تعداد معدودی از افراد، موسسات و یا جناح خاص انحصار آن‌ها را در دست بگیرند. به این ترتیب بستری فراهم می‌شود تا نه تنها جریان‌های فکری، مذهبی، سیاسی، هنری، فرهنگی، فلسفی متنوع ابراز عقیده کرده، بلکه مستقیم و یا غیر مستقیم بتوان بازتاب دغدغه‌های اقشار مختلف جامعه را در آن دید و مشارکت آنها را شاهد شد. در زمان انتخابات، شرایط مهیا می‌شود تا کاندیداها از تمام جناح‌ها، از جمله مخالفان، بتوانند در مدت زمان برابر نقطه نظرات و پیشنهادهای خود را ارائه دهند. خلاصه‌این که در چنین فضای مطلوبی، نیازهای مردم در عرصه دموکراسی، فرهنگی، سیاسی و غیره مورد توجه خاص قرار می‌گیرد. در واقع، هدف این است، مردم بتوانند به بیشترین حجم از اطلاعات، اخبار، عقاید، تحلیل، تفسیر و غیره که به صورت مستقل، شفاف و با رعایت صداقت و شرافت در دسترسشان قرار می‌گیرد، دسترسی پیدا کنند. البته باید اضافه کرد جریان آزاد اطلاعات در چنین فضایی که امروز رسانه‌های نوین را نیز شامل می‌شود، با رعایت حقوق دیگران و نظم جامعه انجام می‌پذیرد.^۶

ب) اهمیت تکثر گرایی

در محیط تکثر رسانه‌ای مطلوب، نقد آزاد، نظارت بر عملکرد دولتمردان و سایر منابع قدرت، دیالوگ، تبادل نظر انجام گرفته، افکار عمومی پدید آمده و گفتمان عمومی صورت می‌گیرد. دموکراسی و قانونمداری تقویت، تنوع فرهنگی محقق و در نهایت توسعه پایدار ارتقا پیدا می‌کند. در دل آن، افراد رشد کرده و به شهروندان «روشن» و «آگاه» تبدیل می‌شوند. از سوی دیگر، فرهنگ مسئولیت پذیری جا افتاده و دولتمردان شفاف و پاسخگو می‌شوند. لذا، اهمیت تکثر رسانه‌ای را نباید از نظر دور داشت و باید در اعتلای آن کوشید چرا که ارتقا «جوامع صلح آمیز و همه گیر» که طی شانزدهمین هدف از برنامه توسعه پایدار ۲۰۳۰ در نظر گرفته شده است، را ممکن می‌سازد.

ج) تلاش‌های داخلی و بین‌المللی در این حوزه

۵ - این جا منظور رادیو و تلویزیون است

۶ - از جمله حق بر زندگی خصوصی، کرامت انسانی، حیثیت و غیره.

با توجه به اهمیت اصل تکثر رسانه‌ای، در سال‌های اخیر به خصوص، بسیاری از کشورها از یک طرف، سازمان‌های منطقه‌ای بین‌المللی از طرف دیگر، جهت تقویت آن به تکاپو افتاده و مبادرت به هنجارسازی در این زمینه کرده‌اند. تهدیدهای بی‌سابقه‌ای که تکثر را نشانه گرفته، جهان دموکراتیک را بر این داشته که چاره‌جویی کند. صرف‌پیش‌بینی اصل آزادی بیان، در متون حقوقی دیگر کفایت نکرده، نیاز به تضمین‌های قوی تری احساس می‌شود.

در سطح داخلی می‌توان نمونه کشور فرانسه را ذکر کرد که طی چند مرحله در این عرصه تدبیر خاص به خرج داده است. با وجود این که اصل ۱۱ اعلامیه حقوق بشر و شهروند انقلاب کبیر فرانسه مصوب سال ۱۷۸۹، در مورد آزادی بیان، دارای ارزش والای قانون اساسی است، چرا که جزیی از قانون اساسی کنونی این کشور مصوب سال ۱۹۵۸ به شمار می‌رود، در سال ۲۰۰۸ اقران‌سوی‌ها لازم دیدند به صورت صریح، بندی را در قانون اساسی خود به اصل تکثر و استقلال رسانه‌ها اختصاص دهند.^{۱۱}

ورود اصل تکثر و استقلال رسانه‌ها به درون متن قانون اساسی نشان از اهمیت آن در عصر جدید دیجیتال و ضرورت حمایت هرچه بیشتر از آن دارد. اندکی بعد، در سال ۲۰۱۶ قانونگذار وارد جزئیات شده و قانونی تحت عنوان «تقویت آزادی، استقلال و تکثر رسانه‌ها» به تصویب رساند. ^{۱۲} جهت استحکام بخشیدن هر چه بیشتر به اصل یاد شده، قانونگذار از جمله نکات زیر را پیش‌بینی کرده است: لزوم اعطای «حق مخالفت کردن» به روزنامه‌نگاران در صورتی که کارفرما به اعمال فشار بر آنان برآید. ^{۱۳} اعطای اختیار جدید به شورای عالی سمعی بصری (شورای نظارت بر رادیو و تلویزیون) در راستای تضمین شرافت و صداقت، استقلال و تکثر در اخبار و برنامه‌های پخش شده توسط شبکه‌ها، همچنین تاسیس کمیته‌های مستقلی در

۸ - به بیان روشن تر، این اعلامیه در پیشگفتار قانون اساسی ۱۹۵۸ آمده است.

۹ - در دوره ریاست جمهوری نیکلا سارکوزی

۱۰ - رجوع شود به اصل ۳۴، بند ۱، قانون اساسی ۱۹۵۸

¹ Article 34 de la Constitution¹de 1958: La loi fixe les règles concernant Le pluralisme et l'indépendance des medias

¹ - Loi du 14 novembre 2016 visant à renforcer la liberté, l'indépendance et le pluralisme des medias

¹ - Droit d'opposition

شبکه‌های رادیو — تلویزیونی که اختصاص به پخش اخبار دارند، جهت نظارت بر اصول یاد شده پیش بینی گردیده است.

در سطح منطقه‌ای می‌توان به ترتیب به اقدامات شورای اروپا و اتحادیه اروپا اشاره کرد:

- از جمله تلاش‌های شورای اروپا در جهت استحکام بخشیدن به اصل تکثر رسانه‌ای، باید از یک سو به آرا دیوان اروپایی حقوق بشر که همواره دغدغه حق دریافت اطلاعات توسط شهروندان را داشته و از همان ابتدا در رای معروف «هاندیساید» در سال ۱۹۷۶ بر اهمیت تکثر تأکید می‌کند،^۴ و همچنین به مصوبات معروف کمیته وزرا در عرصه تکثر رسانه‌ای از سوی دیگر اشاره کرد.^{۱۵}
- با توجه به تهدیدهای جدی که اصل تکثر و استقلال رسانه‌ای را هدف قرار داده اند، شورا در سال ۲۰۱۶ به مدت دو سال، کمیته تخصصی را در عرصه تکثر رسانه‌ها و شفافیت مالکیت آن‌ها تأسیس کرد.^{۱۶} به دنبال اقدامات این نهاد، شورا در ماه مارس سال ۲۰۱۸ موفق شد توصیه نامه جدیدی در زمینه تکثر رسانه‌ها و شفافیت مالکیت رسانه‌ها به تصویب برساند.^{۱۷}
- از طرفی دیگر اتحادیه اروپا نیز نقشی بسزا در ارتقا تکثر رسانه‌ای ایفا کرده است. از همه مهم‌تر این که در منشور حقوق بنیادی مصوب سال ۲۰۰۰، در اصل ۱۱ که به آزادی بیان اختصاص یافته، بند ۲ را به طور خاص به اصل آزادی رسانه‌ها و تکثر آنها اختصاص داده است،^{۱۸} در حالی که دیگر اعلامیه‌ها و کنوانسیون‌های حقوق بشری، هیچ کدام این صراحت را به خرج نداده‌اند. برگزاری کنفرانسی در نوامبر ۲۰۱۶ تحت

^۱ - Handyside C./ Grande Bretagne, 1976

^۱ - Recommandations de 1999, 2007, 2018

^۱ - Comité d'experts sur le pluralisme des médias et la transparence de leur propriété

^۱ - Recommandation sur le pluralisme des médias et la transparence de leur propriété, 7 Mars 2018.

^۱ - Article 11 de la Charte des droits fondamentaux, alinéa 2 : « la liberté des médias et leur pluralisme sont respectés »

عنوان «پلورالیسم رسانه‌ای و دموکراسی»^۱ نیز حکایت از جایگاهی دارد که برای این موضوع قائل است. همچنین وجود مرکزی در چارچوب اتحادیه اروپا تحت عنوان مرکز برای تکرر و آزادی رسانه‌ها که کار رصد در این حوزه را انجام می‌دهد، قابل توجه است.

- دیگر نهاد‌های منطقه‌ای بین‌المللی: رجوع به اقدامات و تحقیقات انجام گرفته در عرصه تکرر رسانه‌ای، توسط نهادهایی همچون یونسکو،^۲ گزارشگر ویژه آزادی بیان سازمان ملل، و سازمان امنیت و همکاری اروپا و سازمان‌های غیر دولتی نیز می‌تواند مثمر باشد

د) عوامل تهدیدزا و آثار آنها برای تکرر رسانه‌ای

بررسی اسناد و تحقیقات یاد شده حاکی از این است که نه تنها عوامل قدیمی تهدید کننده تکرر رسانه‌ها از میان نرفته، بلکه تقویت نیز شده‌اند. به موازات آن ظهور عوامل جدید و ناشناخته تا به حال، کار را دشوارتر، دورنمای فضای کثرت‌گرا را تیره و تار کرده است. بحران اقتصادی، فشارهای دولت‌ها به بهانه مبارزه با تروریسم، دفاع از امنیت ملی، یا به بهانه افترا، ظهور «غول‌های دیجیتالی»، در فضای سایبر به دنبال پیشرفت تکنولوژی و قدرت گرفتن آنها، اعمال فشار دولت‌ها بر روزنامه‌نگاران از یک سو، بر شبکه‌های اجتماعی از سوی دیگر و مبادرت اینها به سانسور و در نتیجه باعث شکل‌گیری پدیده «سانسور خصوصی» شده تا مجازات شامل آنها نشود. همچنین تقویت جنبش پوپولیسم و نگاه نه‌چندان خوش‌بینانه‌ای آن به رسانه‌ها و غیره همگی از جمله عواملی هستند که نگرانی دست‌اندرکاران رسانه‌ای، مدافعان حقوق بشر، نهادهای آکادمیکی و سازمان‌های منطقه‌ای بین‌المللی را برانگیخته است.

تحت تاثیر عوامل مذکور، انحصار رسانه‌ای رشد فزاینده داشته، شرایط سخت اقتصادی رسانه‌ها را آسیب‌پذیرتر کرده، در مجموع جایگاه روزنامه‌نگاران تضعیف و تحت فشار دولت‌ها از یک طرف کارفرمایان از طرف دیگر استقلال تحریریه‌ای رسانه‌ها خدشه دار شده، جذابیت

^۱ - Colloque annuel 2016 de la Commission européenne sur les droits fondamentaux : «pluralisme des médias et démocratie», Novembre 2016.

^۲ - Centre pour le pluralisme et la liberté des médias de l'institut universitaire européen de Florence

شان به مانند سابق نبوده و فضایی توأم با بدبینی در مورد آنها پدیدار گشته، تبلیغات بازرگانی از رسانه‌های سنتی به سوی رسانه‌های دیجیتالی جذب شده اند، همچنین دور زدن رسانه‌های سنتی و پناه بردن به ابزار جدید دیجیتالی برای ابراز عقیده توسط مسئولین جهت شانه خالی کردن از مسئولیت، افیلترینگ اینترنت، پیش بینی مجازات های سنگین برای روزنامه‌نگاران و غیره موجب شده پدیده خودسانسوری شکل بگیرد و کیفیت کار رسانه‌ها پایین بیاید، نیازهای دموکراتیک مردم در عرصه فرهنگ، دانش، اخبار و اطلاعات به صورت مناسبتامین نگردد و به طور خلاصه کیفیت عملکرد رسانه‌ها زیر سؤال برود و در نهایت صحبت از تضعیف «گفتمان عمومی» با کیفیت برود. معضلی که می‌تواند حتی تا جایی پیش برود که دموکراسی را به مخاطره بیندازد.

ه) دولت و مسئولیت ایجاد فضای مطلوب برای تکثر

بیشترین مسئولیت ایجاد فضای مطلوب برای تکثر گرای متوجه دولت هاست. آزادی بیان که به عنوان گرانبهارترین حق برای فرد انسانی شناخته شده است،^۳ آنگاه در صورتی محقق می‌شود که خوانندگان روزنامه، بینندگان تلویزیون، شنوندگان رادیو و امروز کاربران اینترنتی، قادر به دسترسی به رسانه‌ها و برنامه‌های متعدد و متنوع بوده بلافضایی از جریان فکری متفاوت که البته اصل شرافت در آن رعایت می‌شود، مواجه باشند. حال این سؤال به ذهن متبادر می‌شود که مسئولیت ایجاد فضای مطلوب کثرت گرای رسانه‌ای با کیست؟ بدون هیچگونه تردید، مسئولیت در این زمینه متوجه دولت هاست. با رجوع به نظریه «وظایف مثبت» دولت ها در عرصه حقوق بشر، اکثر مصوبات، گزارش ها، اسناد و کنفرانس های منطقه‌ای و بین المللی،^۴ لزوم اقدامات مثبت دولت ها در جهت فراهم آوردن شرایط مناسب برای ایجاد فضای کثرت‌گرا، تاکید خاص کرده اند.

۲۲ - از جمله و به خصوص منظور دیالوگی است که ریس جمهور امریکا دونالد ترامپ از طریق «توییتر» با شهروندان آمریکایی برقرار می‌کند.

۲۳ - رجوع به اصل ۱۱ اعلامیه حقوق بشر و شهروند انقلاب کبیر فرانسه مصوب سال ۱۷۸۹

۲۴ - رجوع شود به آرای شورای قانون اساسی کشور فرانسه در عرصه رسانه و ارتباطات، از جمله آراء زیر اتخاذ شده به ترتیب در ۲۷ ژوئیه سال ۱۹۸۲، ۱۰ و ۱۱ اکتبر سال ۱۹۸۴، ۱۸ سپتامبر سال ۱۹۸۶.

۲۵ - رجوع شود به فعالیت ها و اقدامات یونسکو، شورای اروپا، اتحادیه اروپا، گزارشگر ویژه آزادی بیان و غیره.

یادآوری می شود که مفهوم «وظایف مثبت»^۲ آسا سا تو سب نهادهای قضایی حقوق بشری همچون دیوان اروپایی حقوق بشر که نهاد قضایی در سطح شورای اروپا به شمار می رود، شکل گرفته است.

تفسیری که این ها از معاهدات حقوق بشری دارند، تفسیری به روز و مترقی بوده^۳ سعی بر این است مصوبات فوق تنها به مثابه یک «آرامگاه»^۴ برای حقوق بشر نبوده، موجبات تحقق واقعی و ملموس آنها را فراهم آورند. (Marguénaud, 2016: 56-57)

به دنبال مفهوم یا دکترین مذکور، نه تنها دولت ها نباید از خدشه به حقوق بشر ممانعت ورزند، بلکه باید از آن حمایت کرده و حتی آن را ارتقا دهند. در نتیجه امروزه از دولت ها توقع بیشتری نسبت به گذشته در این مورد وجود دارد. از دولت ها انتظار می رود منفعل نشده، اقدامات مثبت در جهت تحقق هر چه بیشتر و قوی تر حقوق بشر انجام دهند. در زمینه آزادی بیان و به طور خاص ایجاد فضای مناسب برای تکرر رسانه ای، اقدامات دولت ها می تواند از جمله شامل فعالیت های زیر شود: ارزیابی مستمر و وضعیت موجود، به خرج دادن هو شیاری کافی، جهت ریشه یابی ضعف ها، آسیب ها، موانع و تهدیدها در این زمینه. سیاست گذاری، تدارک استراتژی، قانون گذاری همسو با استانداردهای بین المللی، از نمونه اقدامات مثبتی به شمار رفته که دولت ها می توانند در راستای به وجود آوردن آن فضای مطلوب انجام دهند. همچنین دیگر راه کارهای متفاوت مکمل، از جمله با بعد حمایتی، تشویقی، فرهنگ سازی، آموزشی، کمک های نقدی و غیر نقدی به دور از تبعیض و غیره می توانند در این زمینه تاثیرگذار باشند. اگر این جا به بخشی از موضوعات عدیده و متنوع که توجه به آنها، موجب تقویت تکرر رسانه ای می شوند، اشاره می شود:

ضرورت شفاف سازی مالکیت رسانه ها، مقابله با پدیده انحصار دولتی یا خصوصی، تضمین امنیت و آزادی روزنامه نگار، حمایت از روزنامه نگاری انتقادی، روزنامه نگاری تحقیقی، حمایت از افشاگران اطلاعات، مبارزه با فرهنگ بدون مجازات گذاشتن ناقضان حقوق دست اندرکاران

2 - Obligations Positives 6

2 - Interprétation évolutive et Progressiste 8

2 - Mausolée

۲۹ - رجوع شود به : توصیه نامه های کمیته وزرا شورای اروپا به دولت های عضو شورا در عرصه تکرر رسانه ها به

رسانه‌ای، ضرورت تضمین تکثر در فضای رسانه‌ای سمعی بصری، ضرورت تضمین استقلال رادیو تلویزیون خدمت عمومی، تاسیس ارگان رگولاتوری مستقل در این فضا، مبارزه با فشارهای مرئی یا نامرئی بر رسانه‌ها و بردست اندرکاران رسانه‌ای در راستای تضمین استقلال آنها، تفسیر قوانین در عرصه افتراء، مبارزه با تروریسم و یا حفظ امنیت ملی، به دور از بهانه‌های ساختگی جهت محدود کردن رسانه‌ها، حمایت و تشویق رسانه‌هایی که دغدغه پوشش اخبار مربوط به اقلیاری از جامعه را دارند که کمتر در رسانه‌ها به آنها پرداخته می‌شود. انگلیس و حمایت از رسانه‌ها و رسانه‌گرانی که بیشتر از سایر رسانه‌ها و اخبار تاکید داشته، در پی تامین نیازهای شهروندان و محقق ساختن حق دسترسی آنها به اطلاعات با کیفیت و غیره هستند.

در عرصه تکنولوژی‌های دیجیتال نیز و به طور خاص اینترنت، وظایف متعددی در راستای تحقق حقوق کاربران به عهده دولت‌ها گذاشته شده است. البته طوری که مستقیم و غیر مستقیم کثرت گرایی را نیز موجب می‌شوند.

مفاهیمی نظیر اینترنت به مثابه خدمت عمومی، تکثرف دسترسی همگان به اینترنت، دسترسی بدون تبعیض (یا همان اصل بی طرفی اینترنت)، آزادی اینترنت، اینترنت باز، امن، مورد اعتماد، جهان شمول، بدون بلوکار و فیلترینگ، آزران، جایی که جریان آزاد فراملی

3 - Medias Communautaires Sociaux/ Locaux/ Minoritaires associatifs

۳۱ - از جمله مهاجرین، پناهندگان، اقلیت های زبانی مذهبی و جنسی، افراد سالمند، افراد معلول، افراد آسیب پذیر جامعه و غیره

۳۲ - رجوع شود به توصیه نامه کمیته وزرای شورای اروپا به دولت های عضو، مصوب سال ۲۰۱۶، تحت عنوان «آزادی اینترنت»، توصیه نامه مصوب سال ۲۰۱۵ تحت عنوان «جریان آزادی فرامرزی»، اطلاعات بر روی اینترنت، توصیه نامه مصوب سال ۲۰۱۴ تحت عنوان «رهنمود حقوق بشری برای کاربران اینترنتی» و ...

۳۳ - توصیه نامه کمیته وزرا شورای اروپا به دولت ها مصوب سال ۲۰۰۷ تحت عنوان «اقدامات جهت ارتقا ارزش خدمت عمومی اینترنت»

۳۴ - توصیه نامه یاد شده در مورد «آزادی اینترنت»

۳۵ - یونسکو که سال هاست نظریه «جهان شمولى اینترنت» را مبتنی بر چهار اصل حقوق بشر، باز بودن، قابل دسترسی برای همگان و مشارکت محور ارائه داده، در نوامبر سال ۲۰۱۸ ضوابطی را حول اصول فوق تدارک دیده است.

۳۶ - رجوع شود به توصیه نامه در مورد «آزادی اینترنت»

اطلاعات، وجود داشته آزادی رسانه‌ها، آزادی بیان، آزادی گردهمایی، حق بر حمایت از زندگی خصوصی، حق حمایت از داده‌های شخصی،^۸ الحاق بر ناشناس ماندن، و غیره در نظر گرفته شده اند، تنها هنگامی محقق می‌شوند که دولت‌ها شرایط حقوقی، اقتصادی و سیاسی لازم را فراهم آورده، فضای سایبری مطلوب ایجاد کنند.

مباحث این بخش با سه موضوع که توجه نویسنده مقاله حاضر را بیشتر از همه به خود جلب کرده، به شرح زیر جمع بندی می‌شوند:

۱. از پدیده‌های نوظهور که چالشی برای تکثر در فضای رسانه‌ای جدید به شمار می‌روند،^۹ شکل‌گیری «انحصار فراملی رسانه‌ای» است. نیم آن می‌رود محدود مولتی ناسیونال‌هایی که «واسطه‌های اینترنتی» به شمار می‌روند، فضای سایبر را در انحصار خود در آورده، عملاً جایی برای رسانه‌های سنتی باقی نگذارند و به این ترتیب در شکل دادن به «گفتمان عمومی» و در نهایت افکار عمومی، نقش سردمدار را ایفا کنند.

موج اعتراضات مردمی در نوامبر - دسامبر سال ۲۰۱۸ در کشور فرانسه که تحت عنوان شورش «جلیقه زردها»^{۱۰} به وقوع پیوست، تحت تاثیر شبکه اجتماعی فیسبوک تقویت شد. آن چه نگران کننده است پدیده «دستچین کردن»^{۱۱} اخبار و اطلاعات توسط چنین شبکه‌هایی است به گونه‌ای که اخبار منتشر شده توسط رسانه‌های سنتی را با استفاده از الگوریتم‌ها در اولویت پایین تری در دسترس شهروندان قرار داده، به انتشار اخبار محدود و دستچین شده اکتفا می‌کنند. پدیده‌ای که به عنوان «حباب» از آن یاد شده است و اصل تکثر را زیر سؤال می‌برد.^{۱۲}

۳۷ - توصیه نامه یاد شده در زمینه «آزادی فرامرزی اطلاعاتی در اینترنت»

۳۸ - آیین نامه اتحادیه اروپا مصوب ۲۰۱۶ به اجرا در آمده در سال ۲۰۱۸

۳۹ - توصیه نامه یاد شده سال ۲۰۰۷ در مورد تکثر رسانه ای و تنوع محتوای رسانه ای

۴ - Phénomène de concentration transnationale des médias

۴ - Le Mouvement des Gilets Jaunes

۴ - Sélection

۴ - "Bulle de filtres" ou "chambre d'écho" / (Recommandation 2018 sur le pluralisme des médias et la transparence de leur propriété/ Conseil de l'Europe, Comité des Ministres)

یکی از بهترین راهکارها جهت مقابله با تهدید یاد شده، همان گونه که پیش تر به آن اشاره شد و کماکان جزئی از وظایف مثبت دولت ها به شمار می‌رود، تقویت رسانه‌های ملی و استحکام بخشیدن به آنها در راستای پاسخگویی بهتر به نیازهای مردم است. رسانه‌های ملی با کیفیت، بی طرف، همه شمول، دارای استقلال تحریریه‌ای با عملکرد شفاف، که در ضمن موفق شده اند گذار دیجیتال را طی کرده و در حضور پر رنگ در فضای سایبر داشته باشند، بی تردید از مشروعیت بیشتر و در نتیجه از قدرت جذب بالاتر مخاطبان برخوردار می‌شوند. از این رو است که امروزه با توجه به تحولات اخیر فضای چند رسانه‌ای، تاکید بسیار بر «جایگاه درجه اول» رسانه‌های خدمت عمومی، تقویت و به روز شده، در فضای یاد شده می‌شود^۴ همچنین از رسانه‌های خدمت عمومی به عنوان یک «وزنه» اثر مقابل «انحصار فزاینده» یاد می‌شود. ^۵ به موازات بر لزوم تقویت رسانه‌های تعاونی که پیگیر اهداف مالی تجاری نیستند نیز، تاکید شده است.^{۴۸}

۲. یکی دیگر از راه کارهای مهم جهت مقابله با چالش هایی که متوجه فضای چند رسانه‌ای جدید است، جایگاه آموزش است. هر چقدر هم که دولت ها بخواهند در رفع تهدیدهای نوظهور تلاش کنند، قطعاً موفق نخواهند شد به طور کامل این ها را ریشه کن کنند. به همین دلیل مشاهده می‌شود بیشتر از همیشه بر بعد آموزشی تاکید شده صحبت از آموزش رسانه‌ای به شهروندان و حتی تقویت «فرهنگ رسانه‌ای» افراد است.^{۴۹}

۳. در کنار دولتها، بخش خصوصی، سازمان های غیر دولتی، جامعه مدنی، مجامع متخصص در تکنولوژی‌ها و دانشگاهیان نیز می‌توانند ایفای نقش کرده جهت تضمین تکثر رسانه‌ای راهکار و پیشنهاد ارائه دهند. بر همکاری دانشگاهیان در این خصوص، در چند نوبت تاکید شده است.^{۵۰}

4 - “Une place en vue”, dans le nouveau Paysage médiatique

۴۵ - توصیه نامه ۲۰۰۷ یاد شده شورای اروپا در عرصه تکثر رسانه ها و تنوع محتوای رسانه ای

4 - “Contrepoids” a la concentration accrue des medias

۴۷ - توصیه نامه ۲۰۱۸ یاد شده در عرصه تکثر رسانه ها و شفافیت مالکیت آنها.

4 - Medias associatifs à but non lucratif

4 - “Une culture des medias” recommandation 2018 precitee

۵۰ - شورای اروپا، کمیته وزرا، توصیه نامه های یاد شده به ترتیب مصوب سال ۱۹۹۹، ۲۰۰۷ و ۲۰۱۸.

نتیجه گیری

همان طوری که گفته شد، عوامل متعدد و نوظهور در عصر دیجیتال، تکثر رسانه‌ای را مورد تهدید قرار داده و در نهایت موجب به خطر افتادن دموکراسی‌ها شده‌اند. از دولت‌ها انتظار می‌رود که در این زمینه مسئولانه در صدد چاره‌جویی بوده، شرایط را برای تقویت فضای رسانه‌ای کثرت‌گرا، شفاف، مستقل و مشارکتی فراهم آورند. در کنار دیگر اقدامات، مشورت گرفتن از دانشگاهیان نیز می‌تواند به حل این معضل کمک بسزا کند.

منابع:

1. Cagé Julia, (2015), Capitalisme, Financement, Participatif et Démocratie, Paris : Seuil.
2. Conclusions du Conseil et des représentants des gouvernements des Etats membres (2014), réunis au sein du Conseil sur la liberté et le pluralisme des medias dans l'environnement numérique.
3. "Comité d'experts sur le pluralisme des medias et la transparence de leur propriété", (2016- 2017), (MSI- MED) Janvier – Décembre.
4. CMPF, (2017), "Monitoring media pluralism in Europe: Application of the media pluralism monitor 2017 in the European Union, Fyrom, Serbia & Turkey", European University Institute.
5. Conseil de l'Europe, (2018), "Recommandation CM/Rec du comité des Ministres aux Etats Membres sur le pluralisme des medias et la transparence de leur propriété".
6. Conseil de l'Europe, (2007), "Recommandation du comité des Ministres aux Etats Membres sur le pluralisme des medias et la diversité du contenu des medias", Recommandation, le 31 Janvier.
7. Conseil de l'Europe, (1999), " Du comité des Ministres aux Etats Membres sur des mesures visant à promouvoir le pluralisme des medias ", 19 Janvier.
8. Marguénaud J.P, La Cour Européenne des droits de l'homme, 7em éd, 2016
9. Pluralisme et liberté des medias dans l'Union européenne, (2017), "Résolution du parlement européen du 3 mai 2018 sur le pluralisme et la liberté des medias dans l'Union européen".

10. Schennach Stefan, (2017), “L’influence politique sur les medias et les journalistes indépendants”, Rapport par : Commission de la culture, de la science, de l’éducation et des medias, Conseil de l’Europe, Parliamentary Assembly
11. UNESCO, (2018), “Indicateurs de l’Unesco sur l’universalité de l’Internet”, Cadre pour évaluer le développement de l’Internet, Version finale présentée au Conseil intergouvernemental du PIDC, Novembre.
12. Union européenne, (2016), “L’UER présent des recommandations pour la liberté et le pluralisme des medias lors du colloque de l’UE sur les droits fondamentaux”, Novembre.
13. Vike – Freiberga Vaira, Daubler – Gmelin Herta, Hammersley Ben & Pessoa Maduro Luis Miguel Poiares, (2013), “Des medias libres et pluralistes pour soutenir la démocratie européenne”, Rapport du Groupe de haut niveau sur la liberté et le pluralisme des medias.